

סייבר ורשתות חברתיות

מצע לדיון למושב בכנס הרצליה ה-13

מחבר: ליאור טבנסקי, חוקר בסדנת יובל נאמן למדע, טכנולוגיה וביטחון

2013

האינטרנט נתפס בתרבות המערבית ככוח חיובי, כזה שמגביר את הידע הזמין לאדם, לא מוגבל בגבולות הפוליטיים, מגשר על סכסוכים, ומקדם הרווחה והשלום. האינטרנט מספק גישה קלה וזולה למידע, אמצעי תקשורת ושירותים בהיקף ואיכות שלא היו מוכרים לעולם.

האינטרנט הציבורי מלווה את חיינו למעלה משני עשורים, וממשיך להתפתח. בשנים האחרונות, האינטרנט איפשר את מימוש רעיון של רשת חברתית במרחב המקוון. היישום מאפשר לכל משתמש ליצור פרופיל אישי, ולהתממשק למשתמשים אחרים ביישום על בסיס תחומי עניין משותפים. לשם מימוש הפוטנציאל של הרחבת מגוון המעגלים החברתיים, המשתמש מספק מרצונו מידע אישי מגוון על עצמו ועל סביבתו. קיימת אפשרות שהפוטנציאל הזה יבוא לידי ביטוי גם בתחום הפוליטי. ניתן לנצל את הרשתות החברתיות ליצירה מהירה וזולה של קהילות שיפעלו לקידום עניין משותף כלשהו. אחת הדוגמאות היא הציפייה שהטכנולוגיה החדשה תאפשר לציבור הרחב השרוי תחת עול המשטרים הדיקטטוריים להתקומם ולהשתחרר. ב-2010 אף נטבע המושג "Liberation Technology" לתיאור טכנולוגיות מידע התורמות לשחרור האדם.¹

פייסבוק וטוויטר, שתי הרשתות החברתיות הבולטות, זוכות לאזכור אוהד בכל אירוע של תסיסה במדינות הלא-חופשיות. ר"מ בריטניה גורדון בראון הכריז שטבח העם שהיה בזאנדה – לא היה מתרחש בעידן הטוויטר. המאורעות סביב הבחירות במדינה ב-2009 כונו "מהפכת הטוויטר". "התנועה הירוקה" באיראן עשתה שימוש בטוויטר להפצת ידיעות והתארגנות למחאה. כאשר החברה תכננה לצמצם השירות לרגל תחזוקה מתוכננת, פנה יועץ² מזכירת המדינה קלינטון להנהלת החברה בבקשה לדחות התחזוקה כדי לא לפגוע בכלי חשוב למחאה המתפתחת באיראן. כידוע, המשטר האיראני נותר על כנו, ומתנגדי המשטר זוהו בסיוע העקבות הדיגיטליים שהשאירו, ודוכאו.

פייסבוק שימשה מגרש פעילות בולט במהלך ארגון המחאה במצרים, שהביאה מאות אלפי איש לכיכר תחריר בקהיר. הפלתו הפתאומית של משטר מובארכ הייתה תוצאה של ההתקוממות הזו; אולם הבחירות הכלליות החזירו את קול משתמשי פייסבוק הפרו-מערביים לממדים הטבעיים. "האביב הערבי" יצא מהמרחב הקיברנטי ומרכז הפעילות עברה לזירה הפוליטית הוותיקה.

¹ Diamond, Larry. "Liberation Technology." *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010).

² Alec Ross, Senior Advisor on Innovation to the Secretary of State

במדינות החופשיות, הציפיה הרווחת היא שהנגישות למרחב הקיברנטי תוביל להגברת השקיפות, ליצירת המעורבות האזרחית והרחבת השתתפות הפוליטית שיביאו לשיפור הממשל. אפשר לראות בפעילויות כמו פרסום יומן רשת (blog), התאגדות בקבוצות מחאה או צרכנות ברשתות החברתיות - ביטוי למגמה מבורכת זו. אולם, יש הטוענים שמדובר רק ב- *slacktivism* (מחאות כורסה), שאינה אלא רק תחליף נוח לפעילות הממשית.

הכמיהה לצמצום הסכסוכים, הגברת החופש והרווחה ולשיפור הפוליטיקה והממשל - ליוותה גם התפתחויות קודמות כמו הטלגרף, הרדיו והטלוויזיה בתרבות המערב. האינטרנט היא טכנולוגיית מידע חזקה ומשפיעה אף יותר מהקודמות. עם זאת, עלינו לשאול את עצמנו בכנות: האם ניתן לבסס את התפיסה של האינטרנט כ-"טכנולוגיה משחררת" על סמך הניסיון בן שני העשורים? העדויות שהצטברו עד כה - אינן מאפשרות לבסס מדיניות עקבית על ההנחה הרווחת הזו.